

Š i f r a k a n d i d a t a :

Državni izpitni center

JESENSKI IZPITNI ROK

SLOVENŠČINA

==== Izpitna pola 2 ====

Razčlemba izhodiščnega besedila

Sreda, 23. avgust 2023 / 90 minut

Dovoljeno gradivo in pripomočki:

Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.

Priloga z neumetnostnim besedilom in konceptni list sta na perforiranih listih, ki ju kandidat pazljivo iztrga.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani).

Izpitna pola vsebuje 20 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 90. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom v izpitno polo v za to predvideni prostor **znotraj okvirja**. Pišite čitljivo in skladno s pravopisnimi pravili, vendar ne samo z velikimi tiskanimi črkami. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami. Pazite na slovnično in pravopisno pravilnost odgovorov (možnost odbitnih točk zaradi jezikovnih napak). Osnutek zadnje naloge, ki ga lahko napišete na konceptni list, se pri ocenjevanju ne upošteva.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani.

Konceptni list

Empty rectangular box for writing.

Priloga k izpitni poli 2 (M232-103-1-2)

DELO

Josip Jurčič – v marsičem prvi

Anja Intihar, 9. 2. 2021

1 Literarni zgodovinarji o književnih ustvarjalcih premišljujejo oz. jih berejo mimo obletnic, laična javnost pa včasih potrebuje malo »spodbude«. Letošnje leto je Jurčičevo, saj bomo 3. maja počastili 140. obletnico njegove smrti. Bil je ena osrednjih kulturnih pa tudi političnih osebnosti druge polovice 19. stoletja in že tedaj ga je skrbela slovenska razcepljenost.

2 Na slovenski parnas je stopil star komaj 17 let. Leta 1861 je v Slovenskem glasniku namreč objavil *Pripovedko o beli kači*. Tri leta pozneje je s povestjo *Jurij Kozjak, slovenski janičar* kandidiral na razpisu Mohorjeve družbe in zanj prejel prvo nagrado v vrednosti 100 goldinarjev. Povprečen slovenski šolar danes zelo verjetno pozna njegovo *Kozlovsko sodbo v Višnji Gori*, že omenjenega Jurija Kozjaka, zgodovinsko povest *Domen*, morda še kmečko povest *Sosedov sin*, najbolje pa najbrž *Desetega brata*, ki velja za prvi slovenski roman (izdal ga je pri vsega 22 letih). Prav zato, ker so nekatera Jurčičeva dela obvezno šolsko čtivo, ima pisatelj zdaj pogosto zgolj otroške bralce, odrasli pa nanj pozabljamo.

Navdušen nad dedovimi pripovedmi

3 Literarna zgodovinarica Urška Perenič o Jurčiču pravi, da je aktualen toliko, kolikor ga takega naredijo bralci. »Mi kot sodobni bralci stopamo v dialog s književnim besedilom iz preteklosti in ga spreminjamo, prav tako pa besedilo spreminja in preoblikuje naše obzorje, ko nam posreduje izkustva o časovno, prostorsko, kulturno oddaljenih svetovih. Vedno obstaja možnost posodabljanja oziroma aktualizacije in različnega podoživljanja literature v različnih obdobjih, saj ima vsako neko sebi lastno senzibilnost. Potemtakem obstaja tudi možnost posodabljanja in (po)doživljanja Jurčičeve literature.«

4 V sodobnem času Jurčiča (pa tudi dela drugih avtorjev) beremo tako, kot bi dejansko naslavljal otroke oziroma mladino, ki ga v šoli verjetno najpogosteje bere in jemlje v roke. Pozabljamo pa, kakor pojasnjuje Urška Perenič, da ga je treba brati in razumeti v duhu časa, v katerem so njegova dela nastala, opremljenega s sočasnimi socialnimi, političnimi in drugimi konotacijami. Pismenost takratnega prebivalstva, na primer, je bila znatno slabša, a to še ne pomeni, da je Jurčič zanemarjal izobraženega bralca, ravno nasprotno.

5 Dolenjski pisatelj, ki je svoje prvo književno delo objavil pri rosnih 17 letih, je bil sin revnih kmečkih staršev. Ded po mamini strani ga je že v otroštvu navdušil s pripovedovanjem zgodb, v katerih ni manjkalo narodne motivike. Vnuku je buril domišljijo s pripovedkami o kmečkem življenju ter pravljicami o tihotapcih in rokovnjačih, čarovnicah, stiških menihih. Josip je to s pridom izkoristil, v svojih delih zajel prigode in realnost kmetov, a kmečkega sveta ni idealiziral. Blizu mu je bila tudi tematika vojaških beguncev, turških vpadov, kmečkih uporov in pokristjanjevanja – zanimal se je za vaško, ljudsko izročilo in domačo tradicijo, a tudi za realno, zgodovinsko snov svoje ožje domovine. Literarni zgodovinar Matjaž Kmecl piše, da je Jurčič slovenski pripovedni prozi postavil temelje, in čeprav je že pred njim obstajala tradicija kratkega pripovedništva, jo je naredil drugačno, sodobno v svojem času.

6 Njegovo najbolj prevajano delo je *Kozlovsko sodbo v Višnji Gori*, prevedena v dvanajst evropskih jezikov. Ponatiskovala se je kot ilustrirana slikanica, zato nanjo danes najbrž gledamo kot na otroško pravljico. A v resnici gre za vrhunsko satiro, s katero si je pisatelj upal dregniti v slovensko podeželje.

OBRNITE LIST.

»Če že govorimo o Jurčičevem humorju in satiri, potem je treba omeniti tudi *Vrban Smukovo ženitev*, v kateri se rišejo povezave z značajsko pripovedjo, kakršno so v slovensko literarno zakladnico pred njim prispevali vajejci in ima v središču robatega antijunaka, prek katerega pripovedovalec na tragikomičen način usmerja kritično ost zoper družbo,« pravi literarna zgodovinarica in doda, da je treba izpostaviti vsaj še *Telečjo pečenko*, *Spomine na deda* in *Pipo tobaka*. Jurčič v svojih delih tako sicer sledi Levstikovemu priporočilu, da »bi narodu ustregli pisatelji, ki bi znali resnico zavijati v prijetne šale (humorno)«, po drugi strani pa Jurčič »humor stopnjuje v ostro satiro in družbeno kritiko«.

Vpliv Levstika in prepoznanje sodobnikov

7 Ena od osebnosti, ki so imele na Muljavca in njegovo pisateljstvo velik vpliv, je sicer prav Fran Levstik. V *Popotovanju iz Litije do Čateža* je (po Ivanu Grafenauerju) namreč uvidel, kako je »treba pisati v domači besedi, domačih mislih, na podlagi domačega življenja«, da bi »Slovenec videl Slovenca v knjigi, kakor vidi svoj obraz v ogledalu«. Mladi Josip je torej uresničeval Levstikov literarni program, a je bil, tako Urška Perenič, hkrati samonikel in je našel svoj izvorni oz. avtentični izraz, ki so ga prepoznali tudi sodobniki.

8 Ivan Grafenauer je o Jurčiču pisal, da njegovo ime pomeni prvi razcvet slovenske novele, prve čase slovenskega romana, začetek naše tragedije; glede poljudne izbire snovi iz narodnega življenja in preteklosti, glede slikanja zdaj že skoraj izginulih očakov in posebnežev ga pač še nihče ni prekosil.

(Prirejeno po: Anja Intihar: *Josip Jurčič – v marsičem prvi*, Delo, 9. 2. 2021.)

Pozorno preberite izhodiščno besedilo in rešite naloge.

1. Določite okoliščine, v katerih je nastalo izhodiščno besedilo. Dopolnite preglednico.

	Anja Intihar
Naslovník	
Čas objave	
	Delo

(2 točki)

2. Naslov izhodiščnega besedila je *Josip Jurčič – v marsičem prvi*. Na podlagi izhodiščnega besedila navedite tri dejstva, zakaj ima besedilo tak naslov.

– _____

– _____

– _____

(2 točki)

3. Kako na podlagi 3. odstavka izhodiščnega besedila razumete trditev, da sodobni bralec stopa v dialog s književnim besedilom iz preteklosti? Odgovor zapišite v večstavčni povedi.

_____

_____

_____

_____

(3 točke)

4. Na podlagi 6. in 7. odstavka izhodiščnega besedila pojasnite stališče, da je Jurčič sicer uresničeval Levstikov literarni program, a ga je tudi nadgradil oz. presešel. Odgovor zapišite v večstavčni povedi.

_____

_____

_____

_____

(3 točke)

5. V oglate oklepaje napišite izgovor obkroženih delov besed.

bra[ ]ci [ ]   o[bz]orje [ ]
 naj[brž] [ ]   ženit[ev] [ ]
 domiš[lij]jo [ ]   v[pliv] [ ]

(3 točke)

6. Preberite poved.

V sodobnem času Josipa Jurčiča beremo, kot bi dejansko naslavljajal otroke oziroma mladino, ki ga v šoli verjetno najpogosteje jemlje v roke.

6.1. Iz povedi v preglednico izpišite vse besede, ki imajo zahtevane samoglasnike.

Naglašeni ozki o	Naglašeni široki o	Naglašeni ozki e

(2)

6.2. Iz povedi izpišite dvonaglasnico.

_____

(1)

(3 točke)

7. V besedilu je omenjena *Kozlovska sodba v Višnji Gori*. Pojasnite, zakaj v zemljepisnem lastnem imenu *Višnja Gora* besedo *gora* pišemo z veliko začetnico. Odgovor zapišite v dvostavčni povedi s pojasnjevalnim priredjem.

_____

_____

_____

(2 točki)

8. V besednih zvezah *literarno delo*, *avtentični izraz* in *laična javnost* so uporabljene prevzete besede.

8.1. Nadomestite jih z ustreznimi domačimi sopomenkami. Dopolnite preglednico.

Prevzeta beseda	Domača beseda
<i>literarno</i> (delo)	
<i>avtentični</i> (izraz)	
<i>laična</i> (javnost)	

(2)

- 8.2. V katerem slovarju bi našli podatek o izvoru besed oz. o tem, iz katerega jezika so navedene besede prevzete?

(1)
(3 točke)

9. Preberite slovarski sestavek iz Slovarja slovenskega knjižnega jezika². Rešite naloge, tako da podčrtate ustrezne možnosti ob poševnicah oz. tvorite poved.

očák -a m (á)

1. rel. *vsak pomembnejši prednik judovskega naroda v stari zavezi od Abrahama dalje*: očák Jakob; očáki in preroki / svetopisemski očáki; očáki stare zaveze /.../
  2. knjiž., navadno s prilastkom *kdor je najstarejši in navadno najvplivnejši med delavci na določenem področju*: Vodnik je očák slovenskega pesništva
  3. ekspr. *star, častitljiv mož*: pred cerkvijo so se zbrali vaški očáki / ta drevesa so res pravi očáki
  4. ekspr., s prilastkom *zelo visoka, mogočna gora*: zadaj so kipeli beli očáki; očák Triglav / gorski očáki
- zastar. oglejski očák *patriarh*

- 9.1. V 8. odstavku izhodiščnega besedila je beseda *očák* glede na SSKJ² rabljena v prvem/ drugem/tretjem/četrtem pomenu.

(1)

- 9.2. Beseda *očák* je enopomenka/večpomenka/sopomenka/blizuzvočnica/ enakozvočnica.

(1)

- 9.3. Raba besede *očák* v besedni zvezi *očák Triglav* je slogovno zaznamovana/ slogovno nezaznamovana.

(1)

- 9.4. Slovarski sestavek pri besedi *očák* vsebuje terminološko gnezdo/vsebuje frazeološko gnezdo/ne vsebuje ne terminološkega ne frazeološkega gnezda.

(1)

- 9.5. Na podlagi izhodiščnega besedila tvorite vsebinsko ustrezno poved o pisatelju Jurčiču, v kateri boste uporabili besedo *očák* v 2. pomenu.

Poved: _____

(2)
(6 točk)

14. Opazujte poved.

Josipa Jurčiča bi povprečni slovenski šolarji morali poznati že zaradi prvega slovenskega romana Deseti brat.

14.1. V povedi s podčrtovanjem določite stavčne člene in njihove dele.

(4)

14.2. V katerem sklonu sta samostalniški besedni zvezi iz napisane povedi? Dopolnite preglednico.

Izpisana besedna zveza	Sklon
<i>Josipa Jurčiča</i>	
<i>zaradi prvega slovenskega romana</i>	

(1)

(5 točk)

15. Opazujte zgradbo povedi in rešite nalogi.

Če govorimo o Jurčičevem humorju in satiri, potem je treba omeniti tudi Vrban Smukovo ženitev, v kateri se rišejo povezave z značajsko pripovedjo, kakršno so v slovensko literarno zakladnico pred njim prispevali vajejci in ima v središču robatega antijunaka.

15.1. Napišite S-strukturo povedi.

(3)

15.2. Določite vrsto prvega in drugega odvisnika v povedi.

Prvi odvisnik v povedi: _____

Drugi odvisnik v povedi: _____

(1)

(4 točke)

18. Opazujte besedilo.

Ena od osebnosti, ki so imele na Muljavca in njegovo pisateljstvo velik vpliv, je prav Fran Levstik. V Popotovanju iz Litije do Čateža je namreč uvidel, kako je »treba pisati v domači besedi, domačih mislih, na podlagi domačega življenja«, da bi »Slovenec videl Slovenca v knjigi, kakor vidi svoj obraz v ogledalu«. Mladi Josip je torej uresničeval Levstikov literarni program, a je bil, tako Urška Perenič, hkrati samonikel in je našel svoj izvorni in avtentični izraz, ki so ga prepoznali tudi sodobniki.

18.1. V katerem pomenskem razmerju sta prva in druga poved v zgornjem besedilu?

_____

(1)

18.2. S katerim veznikom/členkom v drugi povedi je to razmerje posebej poudarjeno?

Izpis veznika/členka: _____

(1)

18.3. Katere vrste pomensko razmerje med drugo in tretjo povedjo besedila poudarja podčrtani veznik torej?

_____

(1)

18.4. Podčrtajte ustrezno možnost ob poševnicah.

V zgornjem besedilu kot način razvijanja teme (slogovni postopek) prevladuje obveščanje/opisovanje/pripovedovanje/razlaganje z utemeljevanjem.

(1)

(4 točke)

19. V spodnjem besedilu je 10 jezikovnih napak. Popravite jih.

Pisatelja Josipa Jurčiča uvrščamo v književno obdobje med romantiko in Realizmom, ki je na slovenskem trajalo v času od 1848 do 1899. Poleg avtorja prvega slovenskega romana, so takrat ustvarjali še Janko Kersnik, Ivan Tavčar, Janez Trdina, idr., zato pravimo, da je to čas razcveta slovenske pripovedne proze. Priča smo tudi političnem prebujanju Slovencev. Tako nastajajo prve čitalnice, prirejajo se tabori, tiskajo literarne revije in časopisi (npr. slovenski narod), ustanavljajo se kulturne ustanove in založbe (npr. Mohorjeva Družba). Sočasno se krepi tudi raba slovenščine v javnosti, o kateri v njegovi slavni raspravi piše jezikoslovec Stanislav Škrabec.

(5 točk)

Blank writing area with horizontal lines and a word count box.

Število besed: